בס"ד

עמירם אלבה
amiramelba@gmail.com תשע"ג

רוב המקורות והדגשים המובאים בדפים אלו מבוססים על שיעורי הרב גדי שר שלום המלמד ב
בית מדרש למלמדים – 0528990409
בית מדרש למורות - 0528553310

חומש במדבר בנין בנפש הילד או רק מבחן מיצב ?

לתשומת ליבכם: הערות שלי ב"מקורות" מופיעות בכתב קטן יותר.
רש"י שהינו מתוך רשימת המיצ"ב מובא באותיות כתב רש"י.

דגשים לפרשת בלק

בפרשת בלק כמה נושאים מרכזיים:

- הבקשה מבלעם לקלל את העם והליכתו – פרק כ"ב
- ברכות בלעם לעם ישראל (3 פעמים) – פרק כ"ג – כ"ד פסוקים א-י"ג
- נבואות בלעם למואב, לאדום, לעמלק, לקיני ולאשור– פרק כ"ד פסוקים י"ד – כ"ה.
- חטא בנות מואב ובעל פעור והמגיפה שהפילה 24,000 מישראל – פרק כ"ה פסוקים א' – ט'.

מסר מרכזי בפרשה: אהבת ה' לעמו.

<u>הליכתו של בלעם</u> במדבר פרק כ"ב פסוקים ב' - מ"א

על מה מדובר?

- הפחד של מואב, ממה מפחדים?
- הפנייה לבלעם ותשובת בלעם הנחרצת , אך ההתעקשות של בלק ושל בלעם.
- הליכתו וההפרעות בדרך.

דגשים מרכזיים:

- חוזקם של ישראל כאשר הם מתפללים (כוחם בפיהם) ה' עימם עד שכולם יראים מפניהם.
- **אהבת ה' לעמו** עד שאפילו לא יתן לקללה אחת להאמר עליהם "לא תאור את העם כי ברוך הוא". החוצפה של בלעם שרוצה לקלל אך ה' עושה הכל כדי למנוע ממנו לקלל (שולח מלאכו לעכב, פותח את פי האתון, מכניס לו בפה ברכות וכו'). הבטחון שלנו בקב"ה המגן עלינו תמיד.
- מי ראוי להיות נביא והכרת המידות הרצויות של עם ישראל – לימוד המשנה בפרקי אבות כפתיחה לפרק ומתוך כך הבנת דמותו של בלעם המתבטא בכמה נקודות:

1. **קוסם ולא מתחבר באמת לנבואתו. הנבואה היא במקרה ולא במהות, ולצורך ישראל ה' דיבר עימו (רמב"ן).**
2. **עין רעה – הרצון לקלל. יודע לכוון לשעת הכעס. "וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו" – מחפש את הרע.**

עמירם אלבה
amiramelba@gmail.com תשע"ג

חומש במדבר בנין בנפש הילד או רק מבחן מיצב ?

רוב המקורות והדגשים המובאים בדפים אלו
מבוססים על שיעורי הרב גדי שר שלום המלמד ב
בית מדרש למלמדים – 0528990409
בית מדרש למורות - 0528553310

3. **רוח גבוהה – רוצה שרים נכבדים יותר, "נאום הגבר... יודע דעת עליון..."**

4. **נפש רחבה – בעל תאוות "מלא ביתו כסף וזהב" , "שנתן עיצה להכשיל ישראל בזימה" (ר' יונה על המשנה) (ואפילו שוכב עם בהמתו – לא לילדים)**

עמירם אלבה
amiramelba@gmail.com תשע"ג

רוב המקורות והדגשים המובאים בדפים אלו
מבוססים על שיעורי הרב גדי שר שלום המלמד ב
בית מדרש למלמדים – 0528990409
בית מדרש למורות - 0528553310

חומש במדבר בנין בנפש הילד או רק מבחן מיצב ?

פירוט ומקורות:

הפחד של מואב

<u>חומש שמות:</u> ".. אָז נִבְהֲלוּ, אַלּוּפֵי ... אֵילֵי מוֹאָב, יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ.. תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד .." (פרק ט"ו, ט"ו-ט"ז)

<u>במדבר רבה:</u> ויקץ מואב מפני בני ישראל. שהיו רואין את עצמן כקוצים בפניהם. (מתנות כהונה: שפל וחלש) (פרשה כ פסקה ג).

<u>רמב"ן:</u> טעם ויגר מואב מפני העם - בעבור כי רב הוא - שהיה מואב קטן בגוים, כי איננו עם קדמון כמו הכנעני והאמורי וזולתם מבני נח, ויגורו מאד מפני העם שהיו רבים מאד מהם כי פרו וישרצו ויעצמו מהם, ויקץ - עוד מפני בני ישראל - ששמעו המסות הגדולות הנעשות להם ולאבותיהם. והנה ידעו מואב כי ישראל לא ילכדו את ארצם מהם, כי שלחו להם כאשר שלחו לסיחון (דברים ב כט) עד אשר אעבור את הירדן אל הארץ אשר ה' אלהינו נותן לנו, או ששמעו גם כן מניעת השם שאמר להם (שם שם ט) אל תצר את מואב. ולכן אמרו לזקני מדין, אפילו שלא ילכדו את ארצנו, ילחכו ברובם את כל סביבותינו כלחוך השור את ירק השדה, וילכדו להם את כל סביבותינו כאשר עשו לשני מלכי האמורי ויתנו אותנו למס עובד (פסוק ג):

תכונות נביא

<u>גמרא מסכת נדרים:</u> "אמר רבי יוחנן (יונתן) אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על חכם גבור ועשיר ועניו, וכולם ממשה וגו'". (דף לח, א).

<u>דרשות הר"ן דרשה חמישית:</u> ... כל שכן מי שיהיה נשקע בתכונות הרעות, שהם התאוות המותריות לדברים החומריים, שאי אפשר התקרבו לשכלים הנבדלים, אבל יתרחק מהם בהכרח. ולזה הוא מאמר רבי יונתן שאין הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו אלא על חכם ועניו, שהם כוללים מעלות השכליות ומעלות המידות... אבל במה שהצריך לנביא להיות גיבור ועשיר צריך טעם. וקצת המפרשים (רמב"ם בפ"ז מיסה"ת ה"א, ובשמונה פרקים פ"ז) פירשו שרצה באמרו גיבור, שמגביר שכלו על תאותו, ועשיר, שתהיה לו מדת ההסתפקות. השוו עשיר וגיבור שאמר רבי (יונתן) [יוחנן], לאותם המוזכרים בדברי בן זומא באבות (פ"ד מ"א). ואין דבריהם נכונים, שאם כן אחר שהזכיר עניו, לא היה צריך להזכיר גבור ועשיר, שכבר אמרו רבותינו ז"ל בפרק קמא דעבודת אלילים (ע"ז כ, ב) ענוה גדולה מכולן. הנה ביארו כי מי שהשיג הענוה, אי אפשר מבלי שיקדמו לו טהרה וקדושה ויראת חטא ויתר המעלות המוזכרות שם, וכיון שכן מן הידוע שהוא מושל על יצרו ושהגיע אל מדת ההסתפקות, שאם יצרו מושל עליו וידאג תמיד למה שלא השיג, אי אפשר לו שישיג אותן המעלות...

תכונותיו של בלעם

<u>משנה מסכת אבות:</u> כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו, מתלמידיו של אברהם אבינו. ושלשה דברים אחרים, מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה, ורוח נמוכה, ונפש שפלה, מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה, מתלמידיו של בלעם הרשע... (פרק ה משנה י"ט)

עמירם אלבה
amiramelba@gmail.com תשע"ג

רוב המקורות והדגשים המובאים בדפים אלו
מבוססים על שיעורי הרב גדי שר שלום המלמד ב
בית מדרש למלמדים – 0528990409
בית מדרש למורות - 0528553310

חומש במדבר בנין בנפש הילד או רק מבחן מיצב ?

עין רעה – הרצון לקלל

<u>תנא דבי אליהו:</u> לא בא בלעם אצל בלק אלא לקלל את ישראל. צא ולמד מדבריו הראשונים שדיבר בלעם בשעה ששיגר לו בלק לבלעם שלוחים: והיה לו לבלעם לומר לשלוחי בלק, שהוא אינו רוצה לקלל את ישראל והוא לא עשה כן, אלא **שמח שמחה גדולה לקלל את ישראל יותר ממה שהיה בלק מבקש**... (פרק כ"ח)

<u>עקדת יצחק:</u> ידוע שהדברים האסורים או המגונים – השאלה על היתרם הוא חטא גדול היתכן, כי כאשר ידבר איש אל רעהו בסתר לאמור: "נלכה נעבדה אלוקים אחרים" או "נארבה להם", וכיוצא בו, שישיב לו: "אלך ואשאל פי חכם אם אעשה אם לא", שהרי מוזהר ועומד תמיד. ואם ישאל – מרשע שאל. כל שכן אם המפתה הוא חכם ונביא או קרוב לאלוהי, שאין לו לומר: "עמוד, ואשמע מה יצוה לי אלוהי" <u>אבל ראוי לו, שלא יאבה ולא ישמע כלל, ואע"פ שיאנסוהו – יהרג ואל יעבר.</u> והנה בלעם ידע אשר "נסה אלוקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות ובמופתים" ואח"כ הוליך אותם במדבר ארבעים שנה וכו' וכו' והנה היה מחויב שכאשר באו לנסותו בשליחות זו, שלא ישאל ולא ינסה ה', אבל ישיב מיד: "חלילה לי אם אשחית עדר ה' וצאן מרעיתו" ויריב ויתקוטט בשליחי בלק. והוא לא כן עשה, אבל נתפתה לרע תאותו והסכים לשאול מאת האב, הילחם עם בנו ויהרג אותו לפניו... והנה עם כל זה בפעם הראשונה ה' הטוב השיב לו במדת טובו וחסידותו ואמר: לא תלך עמהם... ואולם הפעם השניה כאשר שב ככלב השב על קיאו – הנה אז יעשן אף ה' ונענה לו באופן שילך על כרחו ותראה בשתו וכלימתו לעיני השרים אשר חשב להתכבד בעיניהם...

<u>רמב"ן:</u> והנה השם אמר לו, כבר הודעתיך כי העם ברוך הוא ולא תוכל לקללם, ועתה חזרו לפניך, ואם לקרוא לך בלבד באו כלומר שיתרצו בלכתך עמהם על מנת שלא תקלל את העם כאשר הודעתיך מתחלה קום לך אתם, ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה, שאפילו אם אצוה אותך לברך שתברכם (לא) [ולא] תירא מבלק, וזה טעם "אם לקרא". וכן היה החפץ לשם הנכבד מתחלה שילך עמהם, אחרי הודיעו אותם שלא יקללם ושיתנהג בענינם כאשר יצוה, כי הרצון לפניו יתברך שיברך את ישראל מפי נביא לגוים.

והנה היה על בלעם להגיד כן לשרי בלק ולאמר, הנה הרשה השם אותי להיות קרוא לכם בלבד, אבל על מנת שלא לקלל את העם ועל מנת שאם יצוה אותי לברך שאברכם, ואם לא יתרצו בכך יהיו מניחים אותו, כי גם בפעם הזאת השנית אמר בלק (פסוק יז) ולכה נא קבה לי את העם הזה, לא יחפוץ בו להודיעו עתידות ולא לדבר אחר זולתי לקוב את העם. והנה בלעם מרוב חפצו ללכת לא הודיעם זה ולא אמר להם כלום.

ויקם בבקר ויחבוש את אתונו וילך עמהם כרוצה להשלים חפצם, על כן חרה אף ה' כי הולך הוא שאלו הודיעם לא היה הולך. ועוד שהיה בזה חלול ה', כי בלכתו עמהם סתם והוא ברשות השם חשבו שנתן לו רשות לקלל להם את העם, והנה חזר בו ממה שאמר תחלה "לא תאור את העם כי ברוך הוא" כפי מה שהגיד להם, וכאשר יראו עוד שלא יקללם, יאמרו כי אחרי כן נמלך עוד או יהתל בהם כהתל באנוש, חלילה לה' מעשות כדבר הזה כי נצח ישראל לא ינחם (פסוק כ').

<u>רש"י:</u> כי הולך הוא – ראה שהדבר רע בעיני המקום ונתאוה לילך" (פסוק כ"ב)

רוב המקורות והדגשים המובאים בדפים אלו
מבוססים על שיעורי הרב גדי שר שלום המלמד ב
בית מדרש למלמדים – 0528990409
בית מדרש למורות - 0528553310

חומש במדבר בנין בנפש הילד או רק מבחן מיצב ?

רשב"ם: כי הולך הוא - ברצון, מתאווה לקללם, אע"פ שהיה יודע שאין הק' רוצה (פסוק כ"ב):

מלבי"ם: יש הבדל בין "אתו" ובין "עמו" – ש"עמו" מציין השווי, ו"אתו" יורה שאחד הוא העיקר, וה' הודיעו שילך רק "אתם", שיהיה דעתו נפרד מדעתם, שלא ילך בכונת להרע לישראל, והוא הלך "עמם", ועל זה אמר במדרש: "שמח בפורענות של ישראל כמוהם".

רש"י: ויחבש את אתנו. מכאן, שהשנאה מקלקלת את השורה, שחבש הוא בעצמו, אמר הקב"ה, רשע, כבר קדמך אברהם אביהם, שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו (בראשית כב, ג) (רש"י פרק כ"ב פסוק כ"א)

רוח גבוהה

רש"י: "להלך עמכם – אלא עם שרים גדולים מכם למדנו ש**רוחו גבוהה** ולא רצה לגלות שהוא ברשותו של מקום..." (פסוק י"ג)

לקוטי אנשי שם: "כי לצד **רוח גבוהה** שהיה בו דן בנפשו שיכוין הקב"ה שאין כבודו לישב עם האנשים פחותים ממנו"

נפש רחבה

רש"י: "מלא ביתו כסף וזהב – למדנו ש**נפשו רחבה** ומחמד ממון אחרים אמר ראוי לו ליתן לי כל כסף וזהב שלו שהרי צריך לשכור חיילות רבות..." (פרק כ"ב פסוק י"ח).

בלעם הקוסם

ראינו כי תכונותיו של בלעם הפוכות משל נביא. האם באמת בלעם היה נביא או קוסם?

משנה סנהדרין: שְׁלֹשָׁה מְלָכִים וְאַרְבָּעָה הֶדְיוֹטוֹת אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. שְׁלֹשָׁה מְלָכִים, יָרָבְעָם , אַחְאָב, וּמְנַשֶּׁה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מְנַשֶּׁה יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב לג) וַיִּתְפַּלֵּל אֵלָיו וַיֵּעָתֶר לוֹ וַיִּשְׁמַע תְּחִנָּתוֹ וַיְשִׁיבֵהוּ יְרוּשָׁלַיִם לְמַלְכוּתוֹ. אָמְרוּ לוֹ, לְמַלְכוּתוֹ הֵשִׁיבוֹ וְלֹא לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא הֵשִׁיבוֹ. אַרְבָּעָה הֶדְיוֹטוֹת, בִּלְעָם , וְדוֹאֵג, וַאֲחִיתֹפֶל, וְגֵחֲזִי. (פרק י' משנה ב)

רש"י: "וקסמים בידם" - ... שלא יאמר אין כלי תשמישי עמי..." (פסוק ז).

רוב המקורות והדגשים המובאים בדפים אלו
מבוססים על שיעורי הרב גדי שר שלום המלמד ב
בית מדרש למלמדים – 0528990409
בית מדרש למורות - 0528553310

חומש במדבר בנין בנפש הילד או רק מבחן מיצב ?

<u>רמב"ן:</u> ויגל ה' את עיני בלעם - מזה הכתוב נלמד כי בלעם לא היה נביא, אלו היה נביא איך יצטרך לגלוי העיניים בראיית המלאך כאשר יאמר הכתוב במי שלא הגיע לנבואה כנער אלישע (מ"ב ו יז): והגר המצרית (בראשית כא יט), ולא יאמר כן בנביאים, וכך קראו הכתוב (יהושע יג כב): בלעם בן בעור הקוסם. ומה שאמר הוא (פסוק ח): כאשר ידבר ה' אלי, יקרא ידיעתו העתידות בקסמיו "דבר ה'". אבל לכבוד ישראל בא אליו השם בלילה ההוא, ואחרי כן זכה לגלוי עיניים בראיית המלאך ודבר עמו, ובסוף עלה למעלת מחזה שדי (להלן כד ד טז), והכל בעבור ישראל ולכבודם. ואחרי ששב לארצו היה קוסם, כי כן יקראנו הכתוב במיתתו (יהושע יג כב): ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בחרב, וחלילה שישלחו יד בנביא השם... (פסוק ל"ג וראה בשיטה זו גם מאור ושמש **וכך אנו ממליצים להסביר לילדים ובכל אופן נביא כאן גם דעה אחרת המובאת במדרש תנחומא לפיה היה ממש נביא**).

<u>תנחומא:</u> ..."הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט"; לא הניח הקב"ה לאומות העולם פתחון פה לבוא לומר שאתה ריחקתנו ולא נתת לנו כמו שנתת לישראל בעולם. מה עשה הקב"ה?

כשם שהעמיד מלכים, חכמים ונביאים לישראל כך העמיד לעכו"ם, ונבדקו מלכיהם ונביאיהם וחכמיהם של ישראל עם מלכיהם ונביאיהם וחכמיהם של העכו"ם.

העמיד שלמה מלך על כל הארץ וכן עשה גם לנבוכדנצר... זה בנה בית מקדש ואמר כמה רננות ותנחומים, וזה החריבו וחירף וגידף ואמר (ישעיה י"ד) "אעלה על במתי עב אדמה לעליון"

נתן לדוד עושר – לקח הבית לשמו. נתן להמן עושר – לקח אומה שלמה לטבחה.

וכל גדולה שנטלו ישראל, אתה מוצא שנטלו עכו"ם. כיוצא בה: העמיד משה לישראל שהיה מדבר עמו כל זמן שירצה, העמיד להם בלעם, מדבר עמו כל זמן שירצה, ראה מה בין נביאי ישראל לנביאי עכו"ם! נביאי ישראל מזהירין את האומות על העברות וכן הוא אומר: "צופה לגויים נתתיך" ונביאים שהעמיד מן האומות נותנין פרצה לאבד את הבריות מן העולם הבא.

ולא עוד אלא שכל הנביאים היו במידת הרחמים על ישראל ועל אומות העולם, שכן ישעיה אומר (פרק ט"ז י"א) "על כן מעי למואב ככנור יהמו". וכן יחזקאל אומר (כ"ז ב') "שא על צור קינה". ונביאי אומות העולם היו במידת אכזריות, שזה עמד לעקור אומה שלמה חינם על לא דבר.

לכן נכתבה פרשת בלעם להודיע, למה סילק הקב"ה רוח הקודש מאומות העולם, שזה עמד מהם וראה מה עשה! (פרשה א).

רוב המקורות והדגשים המובאים בדפים אלו
מבוססים על שיעורי הרב גדי שר שלום המלמד ב
בית מדרש למלמדים – 0528990409
בית מדרש למורות - 0528553310

חומש במדבר בנין בנפש הילד או רק מבחן מיצב ?

ברכות בלעם במדבר פרק כג-כ"ד

דגשים מרכזיים:

- נלמד את הפשט העוסק בשבח עם ישראל, נתרגש מהנבואות ונחזור ונשנן בשמחה. כדאי להעזר בפרשני הפשט ולבחור את הפירושים שנראים הכי מתאימים להבנה לילדים.
- אהבת ה' לישראל שלמרות כל המאמצים של בלעם ובלק – ה' מביט עלינו כל הזמן לטובה.

פירוט ומקורות:

- **<u>רש"י:</u> שכן לשבטיו.** ראה כל שבט ושבט שוכן לעצמו ואינן מעורבין, ראה שאין פתחיהם מכוונין זה כנגד זה, שלא יציץ לתוך אהל חבירו (רש"י פרק כ"ד פסוק ב')
- <u>רש"י:</u> "ותרועת מלך בו" – לשון חיבה ורעות כמו (שמואל ב ט"ו) רעה דוד אוהב דוד..." (פרק כ"ג פסוק כ"א). (אמנם לילדים נראה יותר להסביר כספורנו וכרמב"ן שמריעים לפני ה' ובכל אופן האוירה של דברי רש"י יכולה ללוות אותנו).
- <u>רש"י:</u> "לא הביט און ביעקב" כתרגומו (שה' לא רואה און ביעקב), דבר אחר אחרי פשוטו הוא נדרש מדרש נאה: לא הביט הקב"ה און שביעקב שכשהן עוברין על דבריו אינו מדקדק אחריהם..." (שהרי לא כתוב כאן לא רואה און אלא שהוא לא מביט בו, דהיינו שיש און ובכל אופן הוא לא מביט).

פסוקים לשינון בעל פה:

- וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר מִן אֲרָם יַנְחֵנִי בָלָק מֶלֶךְ מוֹאָב מֵהַרְרֵי קֶדֶם לְכָה אָרָה לִּי יַעֲקֹב וּלְכָה זֹעֲמָה יִשְׂרָאֵל: מָה אֶקֹב לֹא קַבֹּה אֵל וּמָה אֶזְעֹם לֹא זָעַם ה': כִּי מֵרֹאשׁ צֻרִים אֶרְאֶנּוּ וּמִגְבָעוֹת אֲשׁוּרֶנּוּ הֶן עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב: (פרק כ"ג פסוקים ז'-ט')
- מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל: כִּנְחָלִים נִטָּיוּ כְּגַנֹּת עֲלֵי נָהָר כַּאֲהָלִים נָטַע ה' כַּאֲרָזִים עֲלֵי מָיִם: (פרק כ"ד פסוקים ה'-ו')

עמירם אלבה
amiramelba@gmail.com תשע"ג

רוב המקורות והדגשים המובאים בדפים אלו
מבוססים על שיעורי הרב גדי שר שלום המלמד ב
בית מדרש למלמדים – 0528990409
בית מדרש למורות - 0528553310

חומש במדבר בנין בנפש הילד או רק מבחן מיצב ?

בנות מואב במדבר כ"ה א-ט

דגשים מרכזיים:

- נפילה גדולה של בני ישראל אך באשמת בלעם ועצתו.
- בנוסף נדגיש כי מייד קמים הצדיקים ועוצרים את החטא ואת המגפה.